

Asia: VN/11505/2020

Lausuntopyyntö toimeentulotukilain uudistamista valmistelleen työryhmän mietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sosiaali- ja terveysministeriö pyytää Vantaan kaupungilta lausuntoa toimeentulotukilain uudistamista valmistelleen työryhmän mietinnöstä.

Asetetun valmistelevan työryhmän tehtävänä oli tehdä ehdotus toimeentulotuki- ja sosiaalihuollon lainsäädäntöön tehtävistä muutoksista, jotka vahvistaisivat toimeentulotuen roolia sosiaalihuoltoon kuuluvana viimesijaisena taloudellisena tukena. Työryhmä esitti muutoksia, joita voitaisi tehdä ilman laajoja lisäselvityksiä, lainsäädännön muutoksiin tähtääviä ehdotuksia sekä toimeenpanoon liittyviä ehdotuksia. Lisäksi työryhmä toi esiin lisäselvitystarpeita ja esitti, että toimeentulotuen kehittämistä jatketaan myös muiden valmisteluhankkeiden yhteydessä. Työryhmän loppumietinnössä esitettiin tavoitteena selkeyttää lainsäädäntöä ja viranomaisten vastuita, jotta haavoittuvimmassa asemassa olevien asiakkaiden tarpeisiin voitaisi vastata nykyistä paremmin.

Toimeentulotukilaki ja suhde muuhun lainsäädäntöön

Laki toimeentulotuesta (1412/1997) on vahvasti sidottuna muuhun lainsäädäntöön (mm. sosiaalihuoltolaki, asiakaslaki, lastensuojelulaki, laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta ja laki kotouttamisen edistämisestä). Työryhmän mietinnössä esitettyjä muutoksia voitane arvioida vain toimeentulotukilain mahdollisin muutoksin, koska selvitystä muun lainsäädännön osalta ei ole tehty.

Toimeentulotuen määriytyminen

Toimeentulotuki on asiakkaan, perheen, viimesijainen tuki, mikäli ensisijaiset tulot ovat riittämättömiä. Toimeentulotukilain 7 a §:n mukaisesti sillä katetaan jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat välttämättömät menot ja lain 11 § määrittää tulojen huomioimisen käytettävissä olevien tulojen perusteella. Tämä pitäisi olla Kelan perustoimeentulotuen laskelmassa selkeää. Nyt kuitenkin

Kela huomioi laskelmassa kuukauden käytettävissä olevana tulona myös kuukauden loppupuolella maksuun tulevan asiakkaan ensisijaisen tulon, joka ei ole kuluvan kuukauden aikana asiakkaan käytettävissä olevana tulona kuukauden jokapäiväisiin menoihin. Myös ns tulojen vyöryttämisen tilanteissa Kela ei riittävästi arvioi ovatko tulot tosiasiallisesti käytettävissä, eikä myöskään ovatko tulot käytetty välttämättömiin menoihin, jolloin tilanteessa tulisi käyttää harkintaa. Toisaalta, onko kuitenkin tarpeen tarkentaa toimeentulotukilakia, vai olisiko riittävää tarkastella Kelan linjausta suhteessa voimassa olevaan toimeentulotukilakiin käytettävissä olevien tulojen määrittelyssä.

Yhteistyö ja tietojenvaihto asiakasasioissa Kelan ja kunnan välillä

Toimeentulotukilaki määrittää missä tilanteissa Kelan tulee antaa kuntaan tietoja asiakkaan perustoimeentulotukeen liittyvissä asioissa. Kela antaa kunnalle myös tiedot tietyistä pitkäaikaisista asiakkaista lain työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta perusteella ja laissa kotouttamisen edistämistä määritellyistä asiakkaista. Mikäli kutsun saanut asiakas ei saavu kuntaan palveluiden kartoittamiseen, se Vantaan näkemyksen mukaan ei voi olla perustoimeentulotukea rajoittavaa tai estävää, koska perustuslain mukaisesti viimesijainen välttämätön toimeentulo tulee kaikissa tilanteissa kaikille turvata. Kunnan ja Kelan tulisi yhdessä kehittää asiakaslähtöisiä toimia, jotta Kelan perustoimeentulotuen asiakkaat kunnasta kutsun saatuaan myös tarttuisivat saamaansa kutsuun palvelutarpeensa kartoittamiseksi. Toimeentulotuen 18 a §:ssä määritellään Kelan oikeudet saada kunnasta tietoja perustoimeentulotuen ratkaisemiseksi.

Sosiaalihuoltolaissa todetaan miten ja missä tilanteissa Kelan tulee antaa ilmoitus kuntaan, jos asiakkaan tilanteessa arvioidaan Kelassa huoli asiakkaan elämäntilanteesta. Kunta saa tiedoksi Kelasta perustoimeentulotuen päätöksen ja laskelman kunnan täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen ratkaisemisen taustaksi. Toimeentulotukilain 4 §:ssä todetaan, että kunnan ja Kelan tulee tehdä yhteistyötä toimeentulotuen tarkoituksen toteuttamiseksi. Kunta voi antaa asiakkuudessaan olevasta asiakkaasta Kelalle asiakkaan olosuhteista kertovan lausunnon, jonka Kela huomioi perustoimeentulotuen ratkaisuisaan. Lausunto voidaan asiakkaan pyynnöstä antaa Kelalle mm asiakkaan vuokran huomioimisesta Kelan perustoimeentulotuen laskelmassa, ilman että Kela lausuntoa kunnalta pyytää. Vaikka Kela huomioi kunnan antaman lausunnon, lausunto ei ole Kelaa sitova.

Vantaan sosiaalipalvelut katsoo, että toimeentulotukilain muutoksilla ei tule lisätä kuntalaisten perustoimeentulotuen asiointia kahdella viranomaisella, sekä kunnassa että Kelassa. Mikäli kunnan antamat lausunnot Kelaan perustoimeentulotuen asioissa määriteltäisiin toimeentulotukilaissa Kela sitoviksi, se lisäisi kunnan sosiaalityössä taloudellisiin asioihin liittyvää työtä, ja olisi poissa kunnan suunnitelmallisen sosiaalityön asiakastyön resursseista. Pohdintaa myös missä määrin kuntalaiset, joilla asiakkuus Kelan perustoimeentulotuessa, mutta ei kunnan sosiaalityössä, hakeutuisivat kuntaan vain saadakseen Kelan perustoimeentulotukea sitovan lausunnon (vrt kunnan hallinnollinen työ, sosiaalityön resurssit ja kustannukset).

Vantaan sosiaalipalvelut katsoo, että toimeentulotukilain 4 §:n yhteistyön veloitteen Kelan ja kunnan välillä tulisi olla riittävä ja sitä tulisi korostaa. Kela voi asiakkaan luvalla olla kuntaan yhteydessä, ja yhteistyön tulisi olla Kelan ratkaisuihin mm vuokran kohtuullistamisen ja perustoimeentulotuen alentamisen kysymyksissä tiiviimpää. Vantaan sosiaalipalvelut jäi myös pohtimaan, jos kunnan lausunto olisi Kelan perustoimeentulotuen päätöksessä sitova, ja jos kunnassa asiakas kokisi, ettei saisi kunnasta itseään tyydyttävää Kelaa sitovaa lausuntoa, niin miten asiakkaan oikeusturva valitusten osalta toteutuisi.

Useissa tilanteissa asiakkaasta on Kelassa Kelan ensisijaisten etuuksien yhteydessä olevaa tietoa. Vantaan sosiaalipalveluilla ei ole näkemystä, onko Kelalla mahdollisuutta omista asiakastiedoistaan, ilman asiakkaan pyyntöä ja asiakkaan lupaa, tarkastella ja arvioida asiakkaan kokonaistilannetta kaikin Kelassa olevin tiedoin harkitessaan erityisyyttä perustoimeentulotuen ratkaisuihin. Haavoittuvimmissa asemassa olevien asiakkaiden kohdalla kokonaisvaltaisemmalla arviolla ja harkinnalla Kelan perustoimeentulotuen ratkaisuihin olisi merkittävä arvo. Vantaan sosiaalipalvelut näkee, että tätä tulisi korostaa.

Työryhmässä oli keskusteltu, onko toimeentulotuen asiakas Kelan ja kunnan yhteinen asiakas, tilanteessa jossa molemmat viranomaiset soveltavat toimeentulotukilakia. Vantaan sosiaalipalvelut katsoo, että lähtökohtaisesti on, mutta erittäin tarkasti tulee varmentaa missä tilanteissa viranomaisten keskinäinen omaehtoinen tietojenvaihto asiakkaan arkaluonteisissa asioissa on lainsäädännössä mahdollista. Yhteinen asiakas tulisi nähdä yhteisenä mm kehittämällä kunnan ja Kelan välillä erilaisia sujuvia yhteistyökanavia, jolloin asiakkaan luvalla tai asiakas mukana, kaksi viranomaista yhdessä voisivat päätyä asiakkaan kannalta parhaaseen ratkaisuun.

Työryhmän ehdottama virallinen yhteistyöelin tai neuvottelukunta

Työryhmä esittää, että toimeentulotukilaissa säädettäisiin sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimivasta toimeentulotukiasioiden yhteistyöelimestä. Yhteistyöelimen tarkoituksena olisi käydä keskustelua toimeentulotukeen liittyvistä viranomaisten välisistä yhteistyökysymyksistä, periaatteellisista tulkinta-asioista sekä edistää toimeentulotukiasioita koskevaa kehittämistä. Vantaan sosiaalipalvelut katsoo, että hyvinvointialueille siirtymisen jälkeen yhteistyöelimen merkitys edelleen korostuu, jotta perustoimeentulotuen ja harkintaa sisältävien täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen suhde oli valtakunnan tasoisesti yhteneväisesti ymmärretty. Virallisella yhteistyöelimellä olisi toimeentulotukilain jatkokehittämisen kannalta keskeinen merkitys.

Toimeenpanon kehittämiseen ja selvitystä vaativiin kysymyksiin Vantaan kaupungin Aikuisten ja nuorten sosiaalipalveluilla on yhteneväinen näkemys asetetun toimeentulotuen uudistamista valmistelleen työryhmän kanssa.

Vantaan kaupungin aikuisten ja nuorten sosiaalipalvelut kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä saamastamme mahdollisuudesta antaa lausuntomme toimeentulotukilain uudistamista esittäneen työryhmän mietinnöstä.

Veijalainen Mirva

Vantaan kaupunki - Vantaan aikuisten ja nuorten sosiaalipalvelujen lausunto
mietinnöstä